

Кузнєцова Ольга Володимирівна,*ORCID ID: 0000-0003-0098-1067**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри англійської філології та методики**викладання іноземної мови**Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна***Язловицька Олена Володимирівна***ORCID ID: 0000-0001-7326-1234**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри англійської філології та**методики викладання іноземної мови**Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК АКАДЕМІЧНОГО УСНОГО МОВЛЕННЯ: ДОСВІД ПРАКТИЧНОГО КУРСУ

DEVELOPING ACADEMIC ORAL COMMUNICATION SKILLS: EXPERIENCE OF A PRACTICAL COURSE

У статті проаналізовано особливості формування навичок академічного усного мовлення студентів закладів вищої освіти в межах мовної підготовки. Розглянуто практичний досвід упровадження вибіркового курсу «Мистецтво презентації», спрямованого на поетапний розвиток умінь публічного виступу англійською мовою як складової академічної комунікативної компетентності. У межах дослідження узагальнено наукові підходи до трактування академічного усного мовлення, комунікативної компетентності та soft skills, а також визначено роль критичного мислення у процесі усної академічної взаємодії.

Основну увагу зосереджено на описі практичної частини курсу, яка реалізується у вигляді послідовної системи навчальних етапів. Охарактеризовано роботу над структурою академічної промови, що передбачає формування вмінь логічного викладу думок, чіткого формулювання тези та побудови аргументації. Досліджено методичні підходи до розвитку спонтанного усного мовлення шляхом виконання коротких непередбачених виступів, що сприяють формуванню навичок швидкого мислення, мовленнєвої гнучкості та впевненості у власному висловлюванні.

Проаналізовано завдання, спрямовані на формування вмінь участі в академічній дискусії, зокрема постановки запитань і надання аргументованих відповідей у межах сесії запитань і відповідей після виступу. Особливо висвітлено роботу з вербальними та невербальними засобами комунікації, що дозволяє усвідомити їхню роль у підвищенні ефективності публічного мовлення.

Значну увагу приділено формуванню навичок створення візуального супроводу презентації, аналізу типових помилок та узгодженню усного мовлення з графічними матеріалами. Також розглянуто можливості використання цифрових інструментів і технологій штучного інтелекту в підготовці публічних виступів, наголошено на необхідності їх усвідомленого та критичного застосування як допоміжного засобу навчання.

Ключові слова: академічне усне мовлення, комунікативна компетентність, критичне мислення, публічний виступ, soft skills.

The article analyzes the features of developing academic oral communication skills of higher education students within language training. The practical experience of implementing the elective course “The Art of Presentation” is examined, aimed at the step-by-step development of public speaking skills in English as a component of academic communicative competence. Within the study, scholarly approaches to the interpretation of academic oral communication, communicative competence, and soft skills are summarized, and the role of critical thinking in the process of academic oral interaction is defined.

The main focus is placed on describing the practical component of the course, which is implemented as a step-by-step system of instructional stages. Work on the structure of an academic speech is characterized, including the development of skills related to logical organization of ideas, clear formulation of a thesis, and construction of argumentation. Methodological approaches to developing spontaneous oral speech through short unprepared presentations are analyzed, contributing to the formation of quick thinking skills, speech flexibility, and confidence in oral expression.

Tasks aimed at developing skills of participation in academic discussion are analyzed, particularly those related to asking questions and providing reasoned answers during the question-and-answer session following

a presentation. Special attention is paid to working with verbal and non-verbal means of communication, which helps to understand their role in enhancing the effectiveness of public speaking.

Considerable attention is given to the development of skills in creating visual support for presentations, analyzing common mistakes, and coordinating oral speech with graphical materials. The possibilities of using digital tools and artificial intelligence technologies in preparing public presentations are also examined, emphasizing the need for their conscious and critical use as auxiliary learning tools.

Key words: academic oral communication, communicative competence, critical thinking, public speaking, soft skills.

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми зумовлена зростанням ролі академічного усного мовлення у професійній підготовці студентів закладів вищої освіти, зокрема у процесі формування їхньої академічної та комунікативної компетентності. Сучасні освітні вимоги передбачають здатність логічно, аргументовано та структуровано презентувати власні ідеї, брати участь у публічних виступах, академічних дискусіях та усному обговоренні навчальних і наукових проблем.

Практика викладання англійської мови у закладах вищої освіти свідчить, що для значної частини студентів усний публічний виступ залишається складною формою мовленнєвої діяльності. Типовими труднощами є недостатнє розуміння структури усної промови, порушення логіки викладу, обмежений рівень аргументованості, низька мовленнєва плавність, а також труднощі у спонтанному реагуванні під час сесії запитань і відповідей. Окрему проблему становить мовленнєва тривожність, яка негативно впливає на якість усного висловлювання та взаємодію з аудиторією.

Попри наявність теоретичних досліджень, присвячених розвитку академічного мовлення, у практиці викладання іноземних мов недостатньо уваги приділяється системному поєднанню теоретичних положень із поетапною практичною підготовкою студентів до публічного та імпровізованого виступу. Зокрема, потребують методичного опрацювання такі аспекти, як усвідомлення структурних компонентів промови, розвиток навичок імпровізованого мовлення, аналіз вербальних і невербальних засобів комунікації, а також формування умінь відповідати на запитання аудиторії.

Окреслені труднощі зумовили необхідність розроблення та впровадження практичного курсу «Мистецтво презентації» для студентів другого курсу факультету іноземних мов, спрямованого на поетапний розвиток навичок академічного усного мовлення, публічного та імпровізованого виступу англійською мовою в умовах навчального аудиторного та дистанційного форматів.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема формування комунікативних навичок і soft skills студентів закладів вищої освіти посідає

важливе місце в сучасних педагогічних і лінгводидактичних дослідженнях. У наукових працях останніх років комунікативна компетентність розглядається як інтегративна характеристика майбутнього фахівця, що поєднує мовленнєві, соціальні, когнітивні та особистісні компоненти. Зокрема, у монографії К. Галаціна та А. Хом'як комунікативна культура визначається як системна якість професійної особистості, що забезпечує ефективну взаємодію в різних сферах діяльності та є необхідною умовою професійного саморозвитку майбутнього фахівця [1].

Значна увага в сучасних дослідженнях приділяється також поняттю soft skills як базової компетентності фахівця XXI століття. Так, В. М. Щербина акцентує на соціально-комунікативних навичках як ключовому складнику професійної успішності педагога, підкреслюючи їхню роль у налагодженні взаємодії, командній роботі та ефективній професійній комунікації [7]. Науковиця наголошує, що розвиток soft skills має відбуватися системно й цілеспрямовано в освітньому процесі, а не залишатися побічним результатом навчання.

Окрему групу досліджень становлять праці, присвячені формуванню соціально-комунікативних навичок студентів у процесі мовної підготовки. Такі заняття мають значний потенціал для розвитку комунікативної компетентності, оскільки поєднують мовленнєву практику з професійно орієнтованими комунікативними ситуаціями. Особливо підкреслюється роль мовних дисциплін у формуванні навичок аргументації, публічного висловлювання та взаємодії з аудиторією [6].

Проблематика розвитку гнучких комунікативних навичок майбутніх учителів іноземних мов ґрунтовно проаналізована в дисертаційному дослідженні А. А. Житницької. Авторка розглядає soft skills як необхідну складову професійної підготовки педагогів, пов'язуючи їхній розвиток із формуванням готовності до ефективної міжособистісної та професійної комунікації в освітньому середовищі [3]. У свою чергу, І. Кухарчук звертає увагу на потенціал мовної підготовки у вищій школі як середовища для формування

soft skills, наголошуючи на тісному взаємозв'язку мовленнєвої діяльності, критичного мислення та комунікативної гнучкості студентів [5].

Отже, аналіз наукових джерел свідчить про зростаючий інтерес дослідників до проблеми розвитку комунікативних навичок і soft skills у здобувачів вищої освіти, а також про визнання провідної ролі мовної підготовки в цьому процесі. Водночас, незважаючи на наявність значної кількості праць, недостатньо систематизованими залишаються підходи до інтеграції розвитку комунікативних навичок, академічного усного мовлення та критичного мислення в межах цілісної моделі професійної підготовки студентів, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Метою статті є опис і аналіз практичного компоненту навчального курсу, спрямованого на розвиток навичок публічного виступу як складової академічного усного мовлення студентів закладів вищої освіти, зокрема через поетапне формування вмінь структурування промови, розвитку спонтанного мовлення, взаємодії з аудиторією, використання вербальних і невербальних засобів комунікації, а також усвідомлене застосування цифрових інструментів і технологій штучного інтелекту в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Дослідження останніх років підтверджують, що академічне усне мовлення є невід'ємною складовою академічної компетентності студентів. Воно забезпечує можливість структуровано та аргументовано висловлювати власні ідеї, а також розвивати навички критичного мислення та взаємодії з аудиторією. Ряд дослідників зазначає, що систематичне навчання усного мовлення сприяє покращенню когерентності та аргументованості текстів та формує у студентів здатність до самостійного мислення [4].

Саме самостійність та критичність мислення є ключовими компонентами академічного мовлення. Критичне мислення «забезпечує об'єктивність, а саме здатність аналізувати, оцінювати, представляти та переформулювати ідеї замість того, щоб базуватися лише на думці. Критичне мислення має включати визначення упередженості, суб'єктивних оцінок, пропаганди, самообману, спотворень, дезінформації та будь-яких підходів, які не ґрунтуються на доказах» [8, с. 13].

У контексті зазначених положень особливої актуальності набуває питання практичної реалізації розвитку академічного усного мовлення в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Формування здатності до самостійного, критично вмотивованого усного висловлювання потребує не лише теоретичного осмислення сутності академічного мовлення, а й системної практичної роботи, спрямованої на поетапне опанування відповідних умінь і навичок.

З огляду на те, що академічне усне мовлення передбачає інтеграцію логічної структурованості, аргументованості, критичного аналізу та взаємодії з аудиторією, ефективним є поєднання дискурсивного підходу з активними формами навчання. Саме така організація навчального процесу дозволяє студентам не лише засвоїти теоретичні моделі публічного виступу, а й застосувати їх у реальних комунікативних ситуаціях, що сприяє усвідомленому формуванню академічної комунікативної компетентності.

Відповідно, подальший виклад основного матеріалу зосереджується на описі практичного компоненту курсу, спрямованого на розвиток навичок публічного виступу як складової академічного усного мовлення. Практична частина реалізовувалася у вигляді послідовної системи етапів, кожен з яких мав на меті формування окремих аспектів академічної комунікації – від структурування промови та розвитку спонтанного мовлення до аналізу вербальних і невербальних засобів впливу, роботи з візуальним супроводом виступу та подолання психологічних бар'єрів під час публічного мовлення.

Перший етап передбачав роботу зі структурою публічного виступу. Студенти аналізували, з яких структурних компонентів складається академічна промова (вступ, основна частина, висновки), а також визначали функцію кожного з елементів з погляду логіки аргументації та впливу на аудиторію. Особлива увага приділялася формулюванню тези, побудові аргументів і переходів між частинами виступу, що безпосередньо корелює з розвитком когерентності та критичного мислення, про які йдеться в сучасних дослідженнях академічного мовлення. Також разом зі студентами обговорювалися стратегії зниження психологічного напруження перед виступом, зокрема чітке структурування мовлення, репетиція, робота з диханням і концентрацією уваги.

Другий етап був спрямований на розвиток навичок спонтанного усного мовлення як важливого компонента академічної комунікативної компетентності. Студенти виконували завдання коротких непередготовлених виступів у малих групах у віртуальних кімнатах платформи Zoom. Такий формат роботи створював безпечне

навчальне середовище, у якому студенти вчилися швидко формулювати думки, аргументувати позицію та адаптувати висловлювання до ситуації спілкування. Саме на цьому етапі активно розвивалася здатність до самостійного мислення та об'єктивної оцінки власних і чужих аргументів.

Третій етап включав відпрацювання секції запитань і відповідей як важливого складника академічного публічного виступу. Студенти практикували постановку уточнювальних і критичних запитань, а також навчалися відповідати на них, спираючись на докази, а не суб'єктивні судження. Така діяльність безпосередньо пов'язана з розвитком критичного мислення, оскільки вимагала аналізу, оцінювання та переформулювання ідей у процесі усної взаємодії з аудиторією.

Четвертий етап передбачав аналіз зразків публічних промов з позиції вербальних і невербальних компонентів комунікації. Студенти досліджували мовні засоби, інтонацію, темп мовлення, а також жести, міміку, зоровий контакт і позу мовця. Такий аналіз сприяв усвідомленню того, що ефективне академічне мовлення є результатом поєднання змістовної аргументації та невербальної підтримки повідомлення.

П'ятий етап був присвячений роботі з візуальним супроводом виступу. Студенти опановували правила створення слайдів презентації, аналізували типові помилки (перевантаження текстом, відсутність візуальної ієрархії, невідповідність графічних елементів змісту виступу) та вчилися узгоджувати усне мовлення з візуальним матеріалом. На цьому етапі також обговорювалися можливості використання програм штучного інтелекту для створення презентацій, що дозволяло поєднати розвиток академічного мовлення з формуванням цифрової грамотності.

Особливий акцент робився на усвідомленому використанні інструментів штучного інтелекту як допоміжного засобу підготовки, а не заміни власної інтелектуальної діяльності. Були обговорені ризики, пов'язані з використанням ШІ, адже

«студенти, які активно користуються цими технологіями, можуть втрачати здатність критично мислити» [2, с. 37]. Крім того, широке використання таких інструментів, як ChatGPT, змінює підхід студентів до навчання: замість самостійного опрацювання матеріалу вони часто покладаються на автоматизовані системи, що виконують завдання швидше та ефективніше за людину, зменшуючи активну участь у власному освітньому процесі [там само].

Таким чином, практична частина курсу була побудована як послідовна система етапів, що забезпечувала інтеграцію теоретичних положень про академічне усне мовлення, критичне мислення та використання цифрових технологій у реальну навчальну діяльність студентів. Такий підхід сприяв не лише розвитку навичок публічного виступу, а й формуванню усвідомленої академічної комунікативної поведінки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, формування навичок академічного усного мовлення є важливою складовою професійної підготовки студентів закладів вищої освіти та передумовою розвитку їхньої академічної й комунікативної компетентності. Аналіз і опис практичного курсу «Мистецтво презентації» засвідчили доцільність поетапного підходу до навчання публічного виступу, що поєднує роботу над структурою промови, розвитком спонтанного мовлення, уміннями взаємодії з аудиторією, використанням вербальних і невербальних засобів комунікації та створенням візуального супроводу.

Перспективи подальших досліджень убачаються в проведенні анкетування студентів, які прослухали вибірково практичний курс «Мистецтво презентації», з метою з'ясування рівня сформованості навичок публічного виступу після його завершення. Отримані результати дозволять оцінити ефективність запропонованого курсу та уточнити методичні підходи до формування академічного усного мовлення в закладах вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Галацин К., Хом'як А. Комунікативна культура майбутнього фахівця : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 132 с.
2. Головіна В. Ю., Наливайко О. О. Використання штучного інтелекту у навчанні та викладанні. *Сучасні освітні методики та технології в умовах викликів сьогодення* : матеріали Інтернет-конференції (16–17 травня 2024 р.) / за заг. ред. О. А. Жукової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 36–39.
3. Житницька А. А. Формування гнучких навичок комунікації майбутніх учителів іноземних мов в освітньому процесі закладів вищої педагогічної освіти : дис. ... д-ра філософії : 011 – Освітні, педагогічні науки. Харків : Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди, 2023. 232 с.
4. Кременицька Є. С., Жукорська Л. П., Остапенко А. Л., Ардельянов А. В., Мезі І. А. Дискурсивний підхід до навчання академічного мовлення у студентів філологічних спеціальностей. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2025. № 4. С. 151–159.

5. Кухарчук І. Формування soft skills у здобувачів вищої освіти у процесі мовної підготовки. *Bulletin of Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University*. 2025. № 1. С. 70–77. DOI: <https://dx.doi.org/10.31376/2410-0897-2025-1-57-70-77>.

6. Руденко Н., Боть Л., Марценішко В. Формування соціально-комунікативних навичок студентів ЗВО на заняттях з української мови за професійним спрямуванням. *Pedagogical Sciences: Theory and Practice*. 2025. С. 67–72. DOI: <https://dx.doi.org/10.26661/2786-5622-2025-3-08>.

7. Щербина В. М. Розвиток soft skills (соціально-комунікативних навичок) як базової компетентності для успішної та ефективної роботи сучасного педагога. *Тенденції та перспективи розвитку сучасної освіти в Україні* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (28–29 листопада 2023 р.). Херсон : Херсонська академія неперервної освіти, 2023. С. 384–387.

8. Mallia J. Strategies for Developing English Academic Writing Skills. *Arab World English Journal*. 2017. Vol. 8, No. 2. P. 1–13. DOI: <https://dx.doi.org/10.24093/awej/vol8no2.1>.

Кузнєцова О. В., Язловицька О. В.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)

Дата першого надходження статті до видання: 10.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.02.2026

